

SAČUVANI OBLICI TRADICIJSKOG IZVOĐENJA STIHOVA IZ KAČIĆA

Prisutnost pjesništva fra Andrije Kačića Miošića u suvremenome hrvatskome glazbenom i plesnom folkloru nije ostala nezamijećenom pri obilježavanju tristote godišnjice pjesnikova rođenja 2004. Skupina folklorista na čelu s profesorom Vidoslavom Bagurom organizirala je nekoliko folklornih priredbi Kačiću u čast. Ideja o prezentiranju sačuvanoga Kačićeva folkloru i njegovoj djelomičnoj obnovi u nekim lokalitetima nastala je u okrilju središnje manifestacije folklorne baštine u Hrvatskoj, Međunarodne smotre folkloru u Zagrebu (dalje u tekstu: MSF). Projekt nazvan *Kačićevim tragom* osmislili su prije nekoliko godina umjetnička ravnateljica Smotre dr. Zorica Vitez i Vido Bagur, višegodišnji stručni savjetnik. Oni su pretpostavili da je folklorno izvođenje Kačićevih stihova uglavnom iščeznulo iz prakse. Bagur je počeo pronalaziti rijetke ljude koji još znaju pjevati Kačićeve stihove na tradicijski način i pripremati ih za predviđene nastupe u 2004. Većinom je surađivao s članovima organiziranih folklornih skupina čiji rad prate folkloristički i etnološki stručnjaci. Od njih je dobivao informacije o starijim izvođačima i kazivačima.

Rijetke Kačićeve pjesme danas pripadaju živom folkloru. U prvoj polovici 20. stoljeća bile su veoma popularne u južnim hrvatskim krajevima. Kako navodi profesor Matija Murko, koji je od 1909. do 1932. provodio detaljna terenska istraživanja epike na južnoslavenskom području, *Razgovor ugodni naroda slovincoga* bio je najraširenija knjiga i gotovo neizostavno štivo u Dalmaciji, na Kvarnerskom primorju s otocima i kod Hrvata u Hercegovini.¹ (Murko: 15, 49, 293-295, 385, Zečević: 379; Rihtman-Šotrić 1986: 87) Kačićeve pjesme pripadale su široko rasprostranjenu žanru dugih pripovjednih pjesama u kojemu je dominirao deseterački stih i imale su istaknuto mjesto unutar tog žanra. Danas ih uglavnom izvode stariji pojedinci i skupine u rijetkim prilikama pa je u mnogim slučajevima pri pripremi za nastup na MSF-u trebalo obnavljati njihova sjećanja. Dobri poznavatelji hrvatske tradicijske baštine bili su ugodno iznenađeni kada je Vido Bagur prezentirao petnaestak kvalitetnih auten-

¹ Najnoviju analizu povijesti Kačićeve popularnosti u puku iznio je Stipe Botica. Kačićeve pjesme već su u 18. i 19. stoljeću našle svoj put do širokoga kruga čitatelja. Taj su proces dodatno pojačala nacionalna gibanja u 19. i 20. stoljeću, posebice vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda. (Botica: 7, 9-11, 31-33, 36, 116-117, 236-238) Popularnost junačke, osobito Kačićeve poezije u recentnoj prošlosti potvrdila su i kazivanja njezinih suvremenih izvođača koja sam dobio pri istraživanju 2004.

tičnih izvedbi Kačićevih stihova iz različitih krajeva. Pri odabiru izvođača suočio se s određenim nedaćama. Nije bilo moguće dovesti na pozornicu neke ljude u podmakloj životnoj dobi. Tako je, primjerice, izostalo predstavljanje primjera tradicijskog izvođenja Kačićevih stihova iz Zastrazišća na Hvaru, Komiže na Visu, Ponikava na Pelješcu, Tijarice u Sinjskoj krajini itd. U nekim su mjestima ljudi srednje i mlađe dobi znali pjevati deseteračke pripovjedne pjesme, ali je njihova izvedba često bila nesigurna ili stilski veoma različita od starijega poznatog načina izvođenja pa nisu bili uvršteni u program. Izabrani pojedinci i skupine došli su iz trinaest jadranskih i prijadranskih lokaliteta: s otoka (Babino Polje na Mljetu, Lastovo, Šepurina na Prviću, Kali na Ugljanu i Supetarska Draga na Rabu), iz priobalnog područja (Borovci u neretvanskom području, Vinišće kraj Trogira, Primošten, Pirovac i Novi Vinodolski) i iz zaleđa (Sinj i okolna sela, Srijane u Gornjim Poljicima i Dubravice u okolici Skradi-na). Nastupila su dva guslara iz Hercegovine (iz Alagovca kraj Gruda i Studenaca kraj Ljubuškog), kao i jedna skupina iz Slavonije (Slavonski Kobaš).

Tristotu obljetnicu Kačićeva rođenja 38. MSF obilježio je televizijskom emisijom i izdavanjem kompaktnog diska s primjerima sačuvanoga izvedbenog folklora na predlošku Kačićevih stihova. Bio je predviđen i svečani koncert na otvorenoj pozornici na Gornjem gradu u Zagrebu, ali je otkazan zbog vremenskih neprilika. U sklopu obilježavanja Kačićeve godišnjice Vido Bagur priredio je i dva kraća prigodna koncerta folklornih skupina i solista u franjevačkom samostanu u Zaostrogu, prvi 17. travnja prigodom svečane mise u čast pjesnikova rođenja, a drugi 7. studenoga prigodom znanstvenog simpozija Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. Na smotri folklora jadranskih hrvatskih županija *Na Neretvu misečina pala* u Metkoviću 14. svibnja priređen je veliki svečani koncert *Tragom Kačića*.

Projektu *Kačićevim tragom* pridružio sam se 2003. kao stručni suradnik. Vodio sam razgovore s izvođačima o prošlom i sadašnjem izvođenju Kačićevih stihova u lokalnim sredinama te pisao stručne tekstove za programsku knjižicu i knjižicu uz kompaktni disk. Središnje pitanje koje me je zaokupilo pri istraživanju bilo je koliko je i na koje načine Kačićevo pjesništvo bilo prisutno u društvenom i osobito glazbenom životu u 20. stoljeću u različitim lokalnim sredinama te zašto je tako naglo prestajalo biti popularnim. Na njega je velikim dijelom odgovorio profesor Matija Murko, koji je, istražujući južnoslavensku epiku u prvoj polovici 20. stoljeća, iscrpno obrađivao društvene i kulturne kontekste njezina izvođenja i pritom uočavao trendove općeg osuvremenjivanja društva, koji uzrokuju njezino polagano nestajanje. Vremenski razmak između Murkova istraživanja i suvremene Kačićeve obljetnice 2004. veći je od sedamdeset godina.² U tom su se razdoblju na prostoru gdje je Kačićevo pjes-

² Murko o svojim putovanjima po Dalmaciji i Hercegovini piše: „G. 1913. putovao sam isključivo po Hercegovini, dok sam g. 1931. obišao samo malen dio, na dalmatinskoj granici kod Metkovića.“ (Murko: 126) „Slijedeći podaci o pjevačima u Dalmaciji i Boki Kotorskoj potječu uglavnom iz g.

ništvo bilo popularno, događale snažne političke, društvene, kulturne i gospodarske promjene. Međutim, svi primjeri suvremenog izvođenja Kačićevih stihova prikazani na MSF-u mogu se vrlo dobro povezati s Murkovim zapažanjima. Današnji su kazivači pripovijedali o folklornom životu Kačićevih pjesama u svojim mladim danima i pritom obnavljali sjećanja od četrdesetih godina 20. stoljeća naovamo jer su najstariji od njih rođeni u doba Murkova istraživanja. Oni su iznosili i neke usmene predaje koje su čuli od prijašnjih generacija, tako da se neka kazivanja odnose na početak 20. stoljeća. Uz Murkovu studiju *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*, služio sam se i drugom dostupnom znanstvenom literaturom. U drugoj polovici 20. stoljeća mnogi su hrvatski stručnjaci iz područja znanosti o usmenoj i pučkoj književnosti (folkloristike) i etnomuzikologije te lokalni ljubitelji baštine pisali o fenomenu izvođenja Kačića u hrvatskom priobalju i bližem zaleđu. Jedni su autori pritom znatnije istraživali sociokulturne kontekste izvođenja, dok su drugi veću pozornost posvećivali užim književnim i glazbenim značajkama. U istraživanjima konteksta osobito se ističu etnografske monografije Ive Furčića koje obrađuju područje šibenskih otoka, obalnog pojasa i zaleđa. (Furčić 1980; 1984; 1988) Upravo je te krajeve Matija Murko slabije istraživao. Tako sam iz više izvora mogao istraživati određene elemente procesa iščekavanja žanra dugačkih pripovjednih pjesama iz dalmatinskog, primorskog i hercegovačkog folklora u razdoblju pojačane urbanizacije i prodora medija masovne komunikacije u 20. stoljeću. Taj je proces bio osobito intenzivan u drugoj polovici stoljeća, tako da danas taj žanr praktički živi samo u tragovima u usmenoknjiževnom i glazbenom folkloru, a još prije nekoliko desetljeća bio je vrlo životan u područjima Dalmacije, Kvarnera, Like i Korduna te među Hrvatima u Bosni i Hercegovini. (Bezić 1990a: 189)

Žanrovi i konteksti izvedbe

Prema većini podataka iz Murkovih, Furčićevih i mojih terenskih zapisa, pripovjedne pjesme pretežno su se izvodile u trenucima opuštanja i rasonode. Rjeđe su se izvodile kao dijelovi ustaljenih postupaka i obreda u sklopu važnih životnih i godišnjih običaja. U smislu relacije između izvođača i publike bile su moguće raznovrsne situacije. Publika je mogla biti uža obitelj, suseljeni, susjedi i prijatelji, ali i mnogo širi krug ljudi na sajmovima, u gostionicama i na crkvenim svečanostima. To je ovisilo o različitim tipovima izvođača i izvedbi. U lokalnim, pretežno seoskim situacijama pjevalo se u svakodnevnim prigodama odmora, ali i pri poslu te nedjeljom i blagdanom. Osnovna žanrovska podjela pjevanja pripovjednih pjesama jest: pjeva-

1931. i 1932., ali ne pružaju potpunu sliku o stanju epike ovog područja, budući da sam ondje vršio istraživanja već u godinama 1909., 1912. i 1927. Moje putovanje g. 1932. dopunilo je u stvari pređašnja putovanja, jer sam osobito htio proučiti pjevače i pjevačice bez instrumenata na obali i na otocima, o kojima sam dobio podrobnija obavještenja tek g. 1931.“ (Murko: 165)

nje uz pratnju instrumenta i pjevanje bez instrumenata. U slučaju vokalno-instrumentalnog žanra gotovo je isključivo bila riječ o solističkom pjevanju uz gusle.³ Podjela na guslarski žanr i različite vokalne žanrove uključivala je u sebi podjelu rodničkih uloga i isticala bitne regionalne razlike. Guslarska tradicija bila je dominantno muška. U kopnenom području Dalmacije i Hercegovini, gdje su bile dobro prihvaćene različite pjesmarice, osobito Kačićeva, premda manje nego u priobalju, dominiralo je muško izvođenje usmene epike uz pratnju gusala.⁴ Ženski udio u stvaranju, prihvaćanju i izvođenju epskih pjesama u tim je krajevima bio mnogo manji u odnosu na priobalje i otoke. Ipak, suvremeni kazivači iz Srijana, Sinja i Borovaca, koji su potvrdili da su u njihovoj mladosti brojni guslari stvarali i izvodili epske pjesme, istaknuli su da su žene istodobno stvarale i izvodile usmene deseteračke pjesme baladnog i lirskog karaktera. One su uz to izvodile i pjesme iz pjesmarica jednako kao i muškarci, a ponegdje i više od njih. Prema kazivanjima izvođača iz Alagovca i Studenaca u Hercegovini, gdje je također bilo mnogo guslara, iz pjesmarica su, međutim, uglavnom pjevali i recitali (*kontali*) muškarci. Kod grupnog pjevanja bez instrumentalne pratnje u prošlosti je postojala vrlo snažna podjela na žensko i muško pjevanje. To se lijepo očitava u Furčićevim zapisima. U većini naselja na širem šibenskom području izbjegavalo se mješovito pjevanje do druge polovice 20. stoljeća. Pritom se redovito naglašavala i bitna razlika u muškim i ženskim načinima pjevanja te repertoaru. (Furčić 1980: 37, 135, 102, 248, 321; 1984: 212, 255, 323; 1988: 201, 266, 360, 392, 429, 499, 534) Međutim, kako je starije pjevanje nestajalo, tako se smanjivalo i inzistiranje na razdvajanju muškaraca i žena pri pjevanju. Tako su suvremene pjevačke skupine iz Vinišća, Primoštena i Kali nastupile na 38. MSF-u u mješovitom sastavu.

Tradiciju solističkih pjevačica i ženskog pjevanja u manjim skupinama u južnijim područjima Dalmacije istaknuo je Matija Murko.⁵ On smatra da su se u cijelom zaleđu od Ravnih Kotara i Bukovice do Neretve usmena epika i pjevanje uz gusle u njegovo doba mnogo bolje održali u odnosu na priobalje. Međutim, u priobalnom području i na otocima, gdje gusle izumiru, Murko navodi postojanje brojnih pjevačica koje izvode pripovjedne pjesme. To se osobito odnosi na srednjodalmatinske otoke Brač, Hvar i Korčulu te obalni pojas južno od Splita, odnosno makarsko područje,

³ Lijerica se kao pratnja pjevanju Kačićeve pjesme u suvremenim primjerima pojavljuje samo u pokladnom kolu s Lastova. Iz prošlosti postoje rijetki podaci o pripovjednom pjevanju uz lijericu. Postoji jedan Bersin zapis iz Nerežišća na Braču i Stepanovljević iz Konavala, kao i kazivanja s Brača da je pjevanje uz pratnju lijericе nekad bilo češća praksa u određenim mjestima. U takvim se slučajevima lijericom nastojalo nadomjestiti gusle jer je riječ o dvama srodnim kordofonim instrumentima. (Bersa: 125, 291; Stepanov: 488-491; Rihtman-Šotrić 1974-75: 257)

⁴ Murko navodi da postoje i rijetke guslarice u brdskim krajevima Dalmacije. (Murko: 192, 195, 197)

⁵ „Etnografska i literarno-historijska nauka poklanjala je svemu tome malo pažnje. Pretjerani kult guslara skrivio je, da sam i ja bio donekle iznenađen, kad sam g. 1931. naišao na prve pjevače bez instrumenta, a naročito pjevačice u Dalmaciji, kojima sam uglavnom posvetio svoje posljednje putovanje g. 1932. Došao sam zaista u zadnji čas, jer su odlične pjevačice bile već veoma stare (do 85 godina), a mnoge su već bile mrtve.“ (Murko: 190)

Neretvu i južnu Dalmaciju. Murko tu uključuje i područja Boke kotorske i Crnogorskog primorja. Tradicija ženskog pjevanja pripovjednih pjesama ulazi i u dinarsko brdsko područje, primjerice u Poljica, premda junačka epika tamo i dalje ostaje pretežno u muškoj sferi. Dalmatinske pjevačice pjevaju pripovjedne pjesme iz vlastitog opusa usmenog stvaralaštva te različite pjesme iz pjesmarica, osobito iz Kačićeve. (Murko: 47-53, 126, 172-201, 218, 219, 260, 334, 335; Perić-Polonijo 2002: 73-81) U priobalnoj i otočnoj Dalmaciji bilo je dosta muškaraca koji su pjevali pripovjedne pjesme bez instrumentalne pratnje, ali su ih pjevačice nadmašivale u njihovu stvaranju, prihvaćanju, prenošenju, pamćenju i izvođenju.⁶ (Murko: 47, 48, 193, 359; Furčić 1980: 102, 247, 321; 1984: 255, 279, 389; 1988: 99, 166, 392) Murko je malo boravio na prostoru sjeverne Dalmacije. U tamošnjem priobalnom i otočnom području žensko pjevanje pripovjednih pjesama dominiralo je nad muškim jednako kao u južnijim dalmatinskim krajevima. Međutim, postojale su određene etnografske razlike između sjevernijeg i južnijeg područja u ženskom pjevanju u pogledu najčešćih prigoda za izvođenje, duljine održavanja starijih pjevačkih tradicija u 20. stoljeću te sklonosti prema solističkom izvođenju i pjevanju u manjim ili većim skupinama.

Pripovjedne pjesme u Dalmaciji, Hercegovini i na Kvarneru najčešće su se izvodile na svakodnevnom večernjim sijelima. U hladnijim danima središte okupljanja bilo je kućno ognjište – *komin*. Na tim zabavnim večerima izvodile su se razne igre, zbijale šale, pjevale raznovrsne pjesme, osobito pripovjedne, katkad se igralo kolo... Na njima se često zabavljalo uz obavljanje nekih korisnih poslova, poput pređenja, čišćenja kukuruza i brnistre, *čijanja* perja, češljanja vune, pletenja i drugih sličnih poslova. (Murko: 343, 344, 346) Pripovjedne su pjesme u tim prigodama često izvodili guslari i pjevači, samostalno ili u manjim skupinama. U toplijim danima ljudi su izlazili van, na ulicu, trg, rivu, gumno...⁷ Svakodnevne i nedjeljne zabave uz pjevanje pripovjednih pjesama na otvorenome bile su veoma popularne u obalnim i otočnim mjestima u Dalmaciji sjeverno od Trogira. U južnijim područjima Dalmacije vani se pretežno pjevalo samo pri radu i velikim svečanostima. Na 38. MSF-u nastupilo je pet pjevačkih skupina iz sjevernodalmatinskog područja (Vinišće, Primošten, Šepurina, Pirovac, Kali). Iskazi izvođača iz navedenih mjesta umnogome su slični Furčićevim zapisima, u kojima stoji da je najviše pjevanja bilo nedjeljom i blagdanom poslijepodne, kada su se redovito sastajale ženske pjevačke skupine. Bilo je isključivo djevojačkih skupina, ali su im se obično pridruživale i udane žene. U njima je mogao pjevati neograničen broj pjevačica. Ako je mjesto bilo veće, bilo je mnogo pjevačkih skupina. Pjesma je odzvanjala uličicama i rivom. Najčešće se pjevalo šećući i sjedeći

⁶ „Muškarci pjevaju, da razonode svoju okolinu i sebe, uglavnom, kad su dokoni, zimi, na sijelima i zabavama, o praznicima, rjeđe kod različitih poslova. Žene pjevaju pak najviše kod svakog posla u kući i izvan kuće. Među njima nema profesionalki niti primaju ikakvu nagradu, pjevaju samo za zabavu i čast.“ (Murko: 193)

⁷ U nekim su mjestima, na primjer u Vinišću i na otoku Šipanu, bili popularni izleti u prirodu. Tom su se prigodom pjevale i pripovjedne pjesme. (suvremeno kazivanje; Murko: 357)

na ugodnim mjestima, u zavjetrini, ljeti u hladu, a zimi na suncu. Ako je bila kiša, odlazilo se u kuće. U sjedećem se položaju moglo čitati iz rukopisnih bilježnica i pjesmarica. Bilo je i muških skupina, ali mnogo manje. (Furčić 1980: 102, 136, 223, 248, 285, 348; 1984: 47, 48, 137, 212, 255, 279, 322, 446; 1988.: 240; Milin-Ćurin 1993:159) U središnjoj i južnoj Dalmaciji, kako je podrobno opisao Murko (v. gore), preferiralo se solističko pjevanje pripovjednih pjesama ili pjevanje u manjim skupinama pjevačica premda broj pjevačica u većini slučajeva nije bio propisan. Solistice i manje ženske skupine iz tih krajeva koje su nastupile na 38. MSF-u došle su iz Babina Polja, Srijana, Borovaca i sinjske okolice. Također, zamjetno je da se u dalmatinskom priobalju i na otocima u sjevernim područjima tradicija ženskog pjevanja održala nešto duže i jače u odnosu na južna područja. Murko uočava snažno opadanje pjevanja pripovjednih pjesama u južnim područjima u razdoblju između dva svjetska rata, dok Furčićevi kazivači navode da se to na šibenskom području dogodilo nešto kasnije, u pedesetim i šezdesetim godinama 20. stoljeća. (Murko: 516-527; Furčić 1984: 293-299, 446; 1988: 467, 534, 535) To potvrđuju i etnomuzikološka istraživanja u Konavlima, na trogirskom području i otoku Murteru. (Stepanov: 462; Buble 1988: 42; Milin-Ćurin 1993:159)

Pjevanje pripovjednih pjesama pri radu bilo je veoma rašireno u Dalmaciji. (Murko: 357, 358, 359) Najveći broj Furčićevih kazivača želio je ostaviti dojam da se u selima pjevalo od jutra do mraka, odnosno da pjesma praktički nije prestajala. (Furčić 1980: 73, 102, 247, 285; 1984: 137, 212, 255, 279, 322, 388, 389, 446; 1988: 64-65, 99, 130, 166, 201, 266, 392 429). Tako se u Vodicama navodi: „Još se ne bi ni svanilo, a već se čulo pivanje, to svit gre pu' poja.“ (Furčić 1984: 388) Vrlo su intenzivno pjevale pastirice i pastiri nastojeći prekratiti vrijeme. (Furčić 1984: 47, 51, 211, 255, 279, 388; 1988: 240) U Borovcima u Neretvi znalo se dogoditi da „čobani ukradu *Pismar* pa pivaju“. Pjevalo se pri radu u polju, vinogradu, masliniku, voćnjaku... Pri težim se poslovima, naravno, moglo pjevati samo za odmora. Pjevalo se na putevima i pri odlasku na vodu. Branje plodova (maslina, smokava, višanja...), žetva i *jematva* bili su osobite prigode za pjevanje. (Furčić 1980: 247; 1984.: 47, 255, 322; 1988.: 64, 392, 500, 534, 535) Murko navodi pjevanje pri *mobama*, običaju dobrovoljnoga susjedskoga pripomoćnog rada, što je bilo dosta rijetko u Dalmaciji. (Murko 260, 357-358; Furčić 1988: 499) Prema kazivanju Vojija Borčića iz Komiže, ribari su pjevali u potpalublju (*štivi*) dok se čekalo da dođe riba. Murko navodi da su ribari više pjevali ljeti, za razliku od težaka, i to tiho, da ne poplaše ribu. (Murko: 178, 179, 225, 346) Kada se počelo raditi u gradovima i rijetkim seoskim tvornicama, pripovjedno se pjevanje na različite načine pokušalo premjestiti u nove radne kontekste. (Murko 358; Furčić 1984: 138) Tako su stanovnici Boraje, kad su počeli masovno ići na posao u grad, uveli običaj da susjedi pjesmom bude jedni druge prema dogovoru i odlaze pjevajući na posao. (Furčić 1988: 130) Već su u Murkovo doba stanovnici splitskog zaleđa (Gornja Poljica, Muć) pjevali u autobusima za Split. On spominje pjevanje uz gusle u gostionicama i kavanama u siromašnijim četvrtima Splita, gdje su pjevali radnici iz Zagore, i Dubrovnika, gdje

su pjevali radnici i putnici iz hercegovačkog zaleđa. (Murko: 49-50, 178-179, 341, 343, 354, 356, 357)

Pojedinci su se znali i samostalno zabaviti pjevajući ili recitirajući pripovjedne pjesme. Često se pjevalo u krugu uže obitelji, obično poslije večere. (Murko 178-179, 343; Furčić 1980: 37, 73, 135, 248; 1984: 47) Samostalno su, prema Murkovim navodima, pjevali i putnici noću na Braču, Korčuli i u dubrovačkoj okolici da razbiju strah, prekrate vrijeme i da ne zadrijemaju. (Murko: 179, 182, 225, 343, 356-357) Žene su na srednjodalmatinskim otocima samostalno pjevale „za žornima“, odnosno okrećući žrvnjeve. (Murko: 359; Bersa: 402; Perić-Polonijo 2002: 75) Furčićevi su kazivači pretežno preferirali kolektivno pjevanje. Tvrdili su da se individualno pjeva samo u slučajevima samoće. (Furčić 1980: 37, 73, 135; 1984: 47, 211)

Guslarska tradicija na šibenskom području i šire, u sjevernoj Dalmaciji, ubrzano je nestajala već u prvoj polovici 20. stoljeća. Sasvim su rijetki guslari opstali nakon Drugoga svjetskog rata. Kad su nestale gusle, u zaleđu su se u mnogim mjestima pjevale pripovjedne pjesme bez gusala. To potvrđuju Furčićevi i Bublini zapisi. (Furčić 1980: 222; 1984: 48, 388, 445, 458; 1988: 64, 166, 201, 240, 266, 324, 534; Buble 1988: 42) Murko spominje da u mjestima gdje gusle nestaju, ima pjevača koji znaju pjevati i s njima i bez njih. (Murko: 49, 341, 524) Suvremeni kazivači iz zaleđa Primoštena sjećaju se da se guslalo do druge polovice 20. stoljeća. Još se mogu pronaći pokoje odbačene gusle. U kopnenom području srednje Dalmacije i Hercegovini situacija je drugačija. Guslarska tradicija u Sinjskoj i Imotskoj krajini, Poljicima i zapadnoj Hercegovini živa je sve do današnjih dana. (vlastiti terenski zapisi; Bezić 1967-68: 188) Na 38. MSF-u nastupila su četvorica guslara, koja sasvim dobro reprezentiraju suvremenu hrvatsku guslarsku scenu. Oni su iznijeli vrlo znakovite podatke o vlastitoj vezi s Kačićevim pjesmama i lokalnu situaciju pjevanja Kačića. Trojica guslara, Željko Šimić (1944.) iz Alagovca kraj Gruda, Zoran Strujić (1970.) iz Srijana u Gornjim Poljicima i Željko Keža (1984.) iz Studenaca kraj Ljubuškoga, pripadaju trima generacijama, starijoj, srednjoj i mlađoj. Počeli su *gusliti* već u djetinjstvu učeći od starijih guslara, kojih je u tim mjestima u njihovim mlađim danima još bilo dosta. Sva su trojica vrlo aktivna na hrvatskoj folklornoj sceni. Nastupali su na mnogim smotrama folkloru i festivalima u domovini i inozemstvu, osobito kod hrvatskih iseljenika, i snimili nosače zvuka s vlastitim pjesmama o suvremenim temama, pjesmama suvremenih pučkih pjesnika i starijim pjesmama, od kojih se na njihovu repertoaru zna naći i pokoja Kačićeva pjesma. Dane Jurić (1943.), suvremeni pučki pjesnik i guslar iz Dubravica u skradinskom zaleđu, bio je dobrovoljac Domovinskog rata i počeo se baviti guslanjem tek u svojim pedesetim godinama, nakon vojne operacije Oluja. Premda njegov glazbeni guslarski stil nije osobito razvijen, pjesme su mu vrlo aktualne. Tako Dane pjeva o Domovinskom ratu, političkim događajima, nogometnim i teniskim junacima, ekologiji, smotrama folkloru... Zbog toga je vrlo popularan u sjevernodalmatinskom zaleđu, u kojem praktički više nema guslara. Prigodom tristote obljetnice Kačićeva rođenja napisao je pjesmu o slavnom prethodniku.⁸

U starijem su razdoblju pripovjedne pjesme katkad postajale dijelom ustaljene običajne i obredne prakse. U mom istraživanju povezanome s 38. MSF-om pojavila su se tri običajna konteksta: pripovjedne pjesme u svadbi, karnevalu (dva primjera) i jednome crkvenom ophodu na blagdan lokalnog sveca zaštitnika. U sva četiri primjera njihovi su izvođači bili muškarci. Izvođenje junačkih pjesama unutar svadbenih običaja bilo je karakteristično u nekim krajevima. Tako Murko skreće pozornost na to da „velik dio svih zbiraka narodnih epskih pjesama čine ženidbe“. (Murko: 353, 354) Suvremeni izvođači iz Supetarske Drage na Rabu izvode Kačićevu pjesmu *Ženidba Sibirjanina Janka* (br. 43.) u najsvečanijem trenutku svadbe, kad se izvodi mladenka, i nastavlja ju pjevati u dijelovima do duboko u noć. Svatovi idu po selu i svugdje ih mještani časte fritulama i pićem, a pjevači pjevaju Kačićeve stihove. Ta Kačićeva pjesma bila je zbog svog sadržaja veoma popularna u puku. U bogatim svadbenim običajima dubrovačke okolice (Konavle, Župa dubrovačka, Dubrovačko primorje), ali i u pokladnim povorkama te na raznim *festama* i „krsnim imenima“, pojedini su muškarci pjevali junačke pjesme na „putnički“ način. Slično je bilo i na zadarskom području. (Murko: 260, 261, 263; Bonifačić-Rožin: 52-55; Bezić 1962: 156) U karnevalima na Lastovu i u Novom Vinodolskom, poznatima po zadržavanju starije strukture karnevalskog običaja kao obreda, izvode se i danas Kačićeve i druge junačke pjesme u muškim kolima koja imaju određenu ritualnu funkciju. (Lozica: 47-48, 120-127, 162, 171-181, 233-237) U sklopu bogatih karnevalskih običaja u Novome Vinodolskom krug muških pjevača u poznatome „novljanskom kolu“ pjeva junačke pjesme koje su prema lokalnoj predaji došle u mjesto pod utjecajem obližnjega uskočkog Senja. Na Pokladni utorak, u sredini događanja, nakon čitanja karnevalske kronike *Žitak*, izvodi se dio stihova dviju Kačićevih pjesama pisanih osmeračkim stihom, pjesme *Poskočnica* (br. 2.) i pjesme o svetoj Jeleni Križarici (br. 3.). Kačićeve su se pjesme, uz mnoštvo drugih junačkih pjesama, nekad pjevale i na novljanskim svadbama, npr. pjesme o primorskim, drniškim, primoštenskim i šibenskim vitezovima (br. 113., 99., 95. i 94.). (*Pisme novljanskog kola...*: 211, 212, 213-247, 307, 309) Murko navodi da su se junačke pjesme u karnevalskom kolu pjevale i u Bakru. (Murko: 263) U čuvenome lastovskom *Pokladu* u posljednjim danima karnevala, a osobito na *Pretili utornik* pokladari pjevaju tri pjesme: *Podiglo se malo četovanje*, *Izrasla je zelena naranča* i Kačićevu *Gorko cvili sužanj Vladimire* (br. 8.), uz pratnju lijerice, koja neprestano prati pokladarski ophod mjestom. Obično se pjevaju samo početni dijelovi te popularne Kačićeve pjesme. Zanimljivo je da su se junačke pjesme izvodile i u korčulanskim *kumpanijama*, što dodatno objašnjava postojanje junačkih pjesama u pokladarskom ophodu na Lastovu. (Murko: 260,

⁸ Postoji tradicija pisanja deseteračkih pjesama povodom Kačićevih obljetnica. Tako je, primjerice, kipar Ivan Meštrović napisao 1899. pjesmu u čast Kačiću. (Jurišić: 23; o povezanosti Meštrovića s Kačićevim pjesništvom v. Murko: 168, 169) Poznati suvremeni guslar Mile Krajina iz Osijeka, podrijetlom iz Sinjske krajine, također je napisao pjesmu povodom tristote godišnjice Kačićeva rođenja i izveo je na prigodnom programu u Zaostrogu 7. studenoga 2004.

264; Ivančan: 82-87; Lozica: 162-170) Murko spominje da se pripovjedne pjesme skupno pjevaju pri običaju svibanjskih svečanosti na Hvaru („pisma pod mož“, od tal. *maggio*) i pri *radovanju*, šipanskom običaju koji se odnosi na paljenje krijesa uoči svetoga Vida, Ivana i Petra. (Murko: 260, 264) Inače je pjevanje bilo intenzivno u danima blagdana poput razdoblja od Badnjaka do Sveta tri kralja, za vrijeme poklada, kao i na dane velikih crkvenih svetkovina (Velika i Mala Gospa, blagdani raznih svetaca zaštitnika itd.). (Murko: 347, 348; Furčić 1980: 320; 1984: 47, 211, 323; 1988: 64)

Uvođenje Kačićevih pjesama u duhovni kršćanski repertoar bilo je moguće u rijetkim slučajevima jer je Kačić napisao samo tri pjesme o kršćanskim svecima. Prva je osmeračka pjesma o caru Konstantinu Velikom i njegovoj majci svetoj Jeleni Križarici (br. 3.). Ona je ušla u crkveni repertoar u Šepurini, gdje se ta svetica slavi kao zaštitnica mjesta i izvodi je tamošnja muška pjevačka skupina koja tradicionalno predvodi pjevanje u crkvi. Druga je pjesma o srpskom prosvjetitelju svetom Savi Nemanjiću (br. 4.), kojega Kačić uspoređuje s tri sveta imenjaka Save iz ranokršćanskog doba. Ta pjesma, razumljivo, nije postala popularnom među Hrvatima jer je sveti Sava Nemanjić u 19. i 20. stoljeću postao snažan simbol srpske nacije i pravoslavlja. Treća je pjesma o svetom kralju Vladimiru, kojeg je zarobio bugarski odnosno makedonski car Samuilo, a zatim ga prema želji svoje kćeri oslobodio, uzeo za zeta i vratio mu kraljevinu. Ta *Pisma od kralja Vladimira* (br. 8.), poznatija po početnom stihu „Gorko cvili sužanj Vladimire“, dosegla je silnu popularnost, ali vjerojatno ne zbog svoje hagiografske komponente (koju Kačić nije naglasio jer kult svetog Vladimira Dukljanskoga nije bio raširen u Dalmaciji, na Kvarneru i u Hercegovini), već zbog atraktivne fabule. Tako su je na 38. MSF-u pjevale muške skupine iz Lastova i Supetarske Drage. Jednako kao pjesma o kralju Vladimiru bila je popularna i *Pisma od Bosne i svetoga Jurja* (br. 138.), koja se u puku češće naziva *Sveti Jure*. Njezin je autor Kačićev mlađi suvremenik i imitator fra Frano Radman. Pjesma je prvi put objavljena u posebnoj knjižici *Život sv. Jurja* (Mleci, 1762.), a 1801. umetnuo ju je u svoje izdanje *Razgovora ugodnoga* fra Ante Puharić. Od tog vremena ona se redovito pojavljuje u raznim izdanjima Kačićeve pjesmarice. Riječ je o pjesmi koja se oslanja na predaju o svetom Jurju koji je ubio zmaja. Na 38. MSF-u izveli su je solistica s otoka Mljeta i guslar iz Gruda u Hercegovini, kao i ženska skupina iz Pirovca. U Pirovcu se sveti Juraj slavi od davnina. Prije je *fešta* trajala tri dana. Godinu dana štedjela se hrana za nju. Na Jurjevo, 23. travnja, plesalo se kolo i dolazili su gosti. Furčićevi kazivači navode: „Oti dan najviše bi se pivala pisma svetoga Jurja. Ali ova pisma se užala zapivati u bilo koja doba, kad bi komu palo na pamet.“ Također se i u Vrpolju kod Šibenika ta Radmanova pjesma intenzivno pjevala nekoliko dana uoči svetoga Jurja i na sâm njegov blagdan. (vlastiti terenski zapis; Murko: 294; Furčić 1984: 211; 1988: 167)

Na osnovi prethodno navedenih podataka o pjevanju junačkih pjesama u muškim karnevalskim kolima i na svadbama može se zaključiti da je ono bilo karakteristično za Kvarner i južnu Dalmaciju, koji se nalaze na krajnjem sjeveru i jugu hrvatskoga

jadranskog prostora. Vrlo je vjerojatno da je pjevanje deseteračkih pripovjednih pjesama uz ples bilo mnogo raširenije u 18. stoljeću i da su ga u 19. i 20. stoljeću istiskivali danas dominantni deseterački dvostisi i kraće deseteračke pjesme. Inače, plesnome metru i ritmu mnogo više odgovaraju pjesme pisane osmeračkim stihovima. U trećoj knjizi *Južno-slovenskih narodnih popievaka*, tiskanoj 1880. u Zagrebu, Franjo Kuhač donosi velik broj deseteračkih pripovjednih pjesama koje se pjevaju uz kolo. (Kuhač: 225-317) Njihovo izvođenje u 20. stoljeću bilo je ograničeno samo na uska područja. Murko navodi da se junačke i „polujunačke“ pjesme izvode intenzivno u kolima u Boki kotorskoj i Crnogorskom primorju. Upućuje da je takav običaj postojao u Konavlima i u Bolu na Braču u prvim desetljećima 20. stoljeća te u Slavoniji u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća. (Murko: 193, 260, 261, 262, 264, 265) Mira Sertić spominje da se u Kvarnerskom primorju, nekim mjestima Dalmacije, u Istri i na otocima te u okolici Slavenskog Broda pleše kolo uz pripovjedne pjesme. Ona posebno opisuje pjevanje pripovjednih pjesama u pokladnom kolu u Novom Vinodolskom, kao i plesanje uz pripovjedne pjesme u Varošu kraj Slavenskog Broda, na osnovi podataka Luke Lukića. Taj je običaj u Varošu nestao početkom Prvoga svjetskog rata. (Sertić: 135-138) Vido Bagur nije pronašao Kačićeve pjesme u suvremenome glazbenom folkloru sjeverne Hrvatske i bosanskih Hrvata. Bio je iznenađen zbog pjevanja Kačićeve pjesme u selu Kobaš kraj Slavenskog Broda. To je pjesma *Junak Sekula, vojvoda iz Kobaša* (br. 85.), koju izvodi tamošnja folklorna skupina u šetanom kolu („kolo polako“). Izvođenje junačkih pjesama, pretežno iz zapisa Luke Ilića Oriovčanina⁹ (Zečević: 460, 515), u tom je mjestu bilo veoma popularno u prvoj polovici 20. stoljeća i održalo se sve do danas u programu mjesnoga folklornog društva koje je osnovano 1935. Dakle, zapažanja Matije Murka i Mire Sertić o pjevanju pripovjednih pjesama uz ples u Slavoniji našla su potvrdu u primjeru žive tradicije u Slavenskom Kobašu.

Kačić u kontekstu pjevanja iz pjesmarica

Kada je Vido Bagur tragao za suvremenim izvođačima Kačićevih stihova, obično je postavljao jednostavno pitanje: „Znate li pjevati iz Kačića?“ odnosno: „Znate li koju Kačićevu pjesmu?“ Aktivni su izvođači odgovarali potvrdno i nakon toga bi često počeli pjevati popularnu pjesmu *Ropstvo Stojana Jankovića*, koja nije Kačićeva, ali se nalazi u većini tiskanih pjesmarica koje su bile popularne u Dalmaciji u 19. i 20. stoljeću. (Murko: 68, 166-167, 250, 432, 433; *Narodna pjesmarica*: 203, 204) Znali su umjesto Kačićevih stihova zapjevati i pjesmu o tragičnoj ljubavi Mladena i Rosande, koju je napisao Dinko Bekavac u tridesetim godinama 20. stoljeća i objavio u tiskanoj knjizi koja se širila uzduž priobalja. (Zečević: 360, 361, 366, 423-424, 615) Ta činjenica da suvremeni kazivači teško luče Kačićeve pjesme od ukupne tiskane deseteračke

⁹ Luka Ilić Oriovčanin u svojim *Lovorikama* donosi pjesme o junacima iz Kobaša Ivanu Sekuli i Marjanu Terziću, koje su djelomično inspirirane Kačićevim pjesmama. (Ilić Oriovčanin: 92-115)

poezije, odnosno da često Kačiću pripisuju tuđe pjesme ili, obratno, da za određenu pjesmu ne znaju da joj je autor Kačić, upozorava na to da je u drugoj polovici 20. stoljeća Kačićeva popularnost snažno opadala, jednako kao i ukupna popularnost pripovjednih pjesama. *Razgovor ugodni* i tada se isticao među raznim popularnim pjesmaricama, ali se postupno zaboravljalo iz koje pjesmarice potječe određena pjesma, odnosno tko joj je autor.¹⁰

U drugoj polovici 20. stoljeća među ženama u Dalmaciji bile su veoma popularne pjesme baladnoga karaktera koje su se nalazile u različitim pjesmaricama i tiskanim izdanjima. One se popularno nazivaju po imenima glavnih junakinja i junaka (*Rosanda, Fatima, Dragutin i Katica, Marica i Zorka, Omer i Ajka, Marko i Marga, Lucija...*). (kazivanja izvođača iz Pirovca, Kali i Borovaca; Furčić 1980: 37, 102, 348; 1984: 212, 388; Bezić 1991a: 11) U Kalima su se nazivale *žalokama*. Obično su ih pjevale djevojke koje su nastojale da žalojke zvuče što tužnije: „Ča žalosnije, to je bilo boje. Onda bimo plakale i pivale.“ Furčićevi i suvremeni kazivači naglasili su da su se i u tom razdoblju uz popularne balade i lirске pjesme nastavile pjevati i Kačićeve pjesme te pjesme o poznatim epskim junacima iz starije i novije prošlosti poput Marka Kraljevića, Ivana Senjanina, Andrijice Šimića i brojnih drugih koje spominje Murko u prvoj polovici 20. stoljeća. Furčić smatra da pjesmarice i druga tiskana izdanja nisu potisnuli domaće individualno usmeno stvaralaštvo: „Sreća je bila u tome što je netko negdje postavio kao pravilo da se ‘pisana pjesma’ pjeva u skupini.“ (Furčić 1980: 136) Mnogi su vrsni stvaratelji(ce) usmenih pjesama svoje pjesme zapisivali u bilježnice u koje su istodobno unosili i pjesme drugih lokalnih autor(ic)a, kao i pjesme iz raznih pjesmarica i drugih tiskanih izdanja. Takve su bilježnice služile kao podsjetnici pri pjevanju. Prema kazivanju iz Pirovca, one su se čuvale kao obiteljske uspomene pa se i danas često pronalaze u potkrovljima seoskih kuća, kao i primjerci različitih pjesmarica i izdanja *Razgovora ugodnoga*. (Murko: 127, 178-179, 192, 239, 242, 248-253, 276-277, 280, 500, 515; Furčić 1980: 136, 223; 1984: 47; 1988: 240, 360; Zečević: 385, 400-401, 506; Bezić 1990b: 230)

Kačićeva se pjesmarica sredinom 20. stoljeća kupovala i čuvala u mnogim domovima. Puk ju je uglavnom jednostavno nazivao *Kačić* ili *Pismarica* odnosno *Pismar* (ijekavski oblici: *Pjesmarica* i *Pjesmar*). (Murko: 283) U nekim se selima više, a u nekim manje kupovalo *Kačića*. Dosta suvremenih izvođača navodi da su *Kačića* uglavnom kupovali nadareni pjevači. Matija Murko mnogo je pisao o popularnosti različitih pjesmarica u Dalmaciji i konstatirao da većina izvođača pripovjednih pjesama intenzivno uči pjesme iz pjesmarica i školskih čitanki. On je smatrao da je razvoj pismenosti i izdavaštva donekle pomogao oživljavanju narodne epike zbog širenja pjesmarica,

¹⁰ „Delorko navodi da narodne pjesme općenito nazivaju u Olibu, pa i Premudi, ‘pismama iz Kačića’. Za mnoge pjesme, koje su unesene u ovu zbirku, a koje nemaju nikakve veze s Kačićem, pjevačice i pjevači su Delorku kazali da su ‘iz Kačića’, što znači da je za njih pojam Kačićeva ‘Razgovora’ i narodne pjesme istovjetan. Kadikad su svoje pjesme u tim mjestima stanovnici nazivali i pjesmama o Kraljeviću Marku, iako se u njima i ne spominje Kraljević Marko.“ (Perić-Polonijo 2002: 77)

ali taj proces zapravo potiskuje starije usmeno stvaralaštvo i utječe na slabljenje učenja napamet tiskanih pripovjednih pjesama. U Murkovo doba izvođači su uglavnom čitali i pjevali iz pjesmarica. (Murko: 65, 523, 524) Kačićev *Razgovor ugodni naroda slovinškoga* sigurno je bio najraširenija pjesmarica u Murkovo doba, ali joj je uz bok stajala *Narodna pjesmarica*, koju je u više izdanja objavila Matica dalmatinska (prvo izdanje 1865.). U izdanje koje je objavio 1879. Mihovil Pavlinović uvrštene su i neke Kačićeve pjesme.¹¹ Popularna je bila i pjesmarica *Narodne pjesme bosanske i hercegovačke*, koju su uredili bosansko-hercegovački franjevci Ivan Frano Jukić i Grgo Martić (prvo izdanje 1858.) te mnoge druge pjesmarice. Osim toga, pripovjedne su pjesme bile tiskane u različitim džepnim pučkim izdanjima, udžbenicima, kalendarima, novinama i časopisima koje su pojedinci kupovali i čuvali. (Murko: 69, 70, 177-179, 284, 291, 292, 293, 296)

Pjesme iz *Kačića* i drugih pjesmarica intenzivnije su se izvodile uz obalu i na otocima u odnosu na dalmatinsko brdsko područje i Hercegovinu. Čini se da za to postoje dva osnovna razloga. Kačićeva pjesmarica, uz druge pjesmarice, bila je snažno prisutna u primorskim krajevima već u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća, kada su školstvo i pismenost u brdskom zaleđu bili mnogo slabije razvijeni u odnosu na priobalje. Drugi je razlog iznio poznati guslar Željko Šimić, koji je nastupio na 38. MSF-u. On smatra da u krajevima zaleđa, gdje se usmena epika pretežno njegovala unutar guslarske tradicije, guslari nisu bili skloni pjevati tuđe pjesme, osobito one koje su zapisane u pjesmaricama. Kačićeve se pjesme, zbog obilja povijesne faktografije, teže pamte i improviziraju i guslari su zato preferirali vlastiti usmeni repertoar.

Indikativno je da su samo neke Kačićeve pjesme dosegnule širu popularnost. Don Frane Ivanišević u svojoj poznatoj etnološkoj monografiji *Poljica* početkom 20. stoljeća piše: „Iz Kačićeve se pjesmarice najviše pivaju pisme ‘od Bosne i sv. Jurja’, ‘od kralja Vladimira’, ‘od Miloša Obilića i Vuka Brankovića’, o Juri Kastriotiću, o Sibirjaninu Janku, o poljičkin junacima.“ (Ivanišević: 514) Na početku 21. stoljeća situacija je u Dalmaciji u tom pogledu gotovo identična onoj prije stotinjak godina. Naveo sam podatke o popularnosti pjesama o svetom Jurju, kralju Vladimiru i Janku Sibirjaninu, koje su objavljene u Pavlinovićevoj *Narodnoj pjesmarici*. Suvremeni kazivači često su spominjali da su pjevali i Kačićeve pjesme o poznatijim likovima iz usmenih deseteračkih ciklusa: Milošu (K)obiliću, Stojanu Jankoviću i Juriši Senjaninu. Dakle, birali su pjesme koje su im bliske po tradiciji usmene epike,¹² a one čine manji udio u pjesmarici u odnosu na veliki broj Kačićevih pjesama koje obrađuju važne povijesne

¹¹ To su pjesme o kralju Vladimiru (br. 8.), ženidbi Janka Sibirjanina (br. 43.), turskom napadu na Korčulu (br. 55.), Zrinskima (br. 54.) i Frankopanima (br. 48.). U pjesmaricu je uvrštena i popularna Radmanova pjesma o svetom Jurju i zmaju (br. 138.), koja se nalazi na kraju Kačićeve pjesmarice. (*Narodna pjesmarica*: 37-40, 54-55, 145-147, 152-156, 203-204)

¹² „U Kačićevoj pjesmarici tri su prave usmene pjesme: *Ženidba Sibirjanin Janka*, br. 43, *Pisma od Sekule, Jankova netjaka, divojke Dragomana i paše Mustaj-bega*, br. 44 i *Pisma od Juriše Senjanina*, br. 121.“ (Perić-Polonijo 1996: 38)

dogadaje i osobe, s obiljem povijesne faktografije. Međutim, Kačićeve su pjesme o lokalnim junacima iz doba ratova s Turcima u 16., 17. i 18. stoljeću bile omiljene u pojedinim krajevima i mjestima odakle ti junaci potječu. Suvremeni istraživani primjeri iz selâ su u zaleđu Primoštena (br. 95. i 96.), Srijana u Poljicima (br. 107.), Sinjske krajine (br. 69., 100. i 103.) te Zastrazišća na Hvaru (br. 55.). Tu je i spomenuti primjer iz Slavnskoga Kobaša (br. 85.). Primjer iz Sinjske krajine zanimljiv je zbog načina prilagodbe Kačićeve pripovjedne poezije vokalnome glazbenom žanru *rer*, koji je postao dominantan u tom području na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. U *rer* se isključivo izvode deseterački dvostisi. Kačićeve su pjesme u Sinjskoj krajini prvotno izvodili guslari, kojih je u tom kraju bilo dosta i u drugoj polovici 20. stoljeća, a poslije i pojedinci i ženske skupine prema jednostavnim dijatonskim napjevima, kako je to uobičajeno u susjednim primorskim krajevima. (Bezić 1967-68: 188) Međutim, „najefektniji“ dvostisi i odsjeći iz Kačićevih pjesama o sinjskim junacima i Čudotvornoj Gospi Sinjskoj ušli su u repertoar *rer*ša. Riječ je o poznatim stihovima poput: „Sinju grade, zlatni buzdovane, od starine junački mejdane...“, „Biokovo nije bez oblaka, ni Cetina bez mladih junaka...“, „Zahvaljujte, od Sinja junaci, brez pristanka Isusovoj Majci...“ itd. Voditelj poznate klape *Sinj*, vrsni klapski stručnjak Mojmir Čačija, skladao je u osamdesetima kompoziciju na popularne Kačićeve stihove „Sinju grade, zlatni buzdovane...“. Tako se Kačićeva se poezija u slučaju Sinja na najbolji način prilagođavala dominantnim vokalnim folklornim glazbenim žanrovima u 20. stoljeću: *rer* i klapskom pjevanju.

Etnomuzikolozi su u nizu radova analizirali glazbenu strukturu napjeva iz Kačićeve i drugih pjesmarica, donosili transkripcije pojedinih pjesama i vršili muzikološke komparacije. Među njima ističu se brojne studije Jerka Bezića. Među objavljenim transkripcijama najviše je primjera pjesme o kralju Vladimiru¹³ te svetom Jurju i zmaju.¹⁴ Druge Kačićeve pjesme transkribirane su u manjem broju.¹⁵ U istim studijama objavljene su i transkripcije popularnih pripovjednih pjesama o smrti Mladena i Rosande, ropstvu Stojana Jankovića, ljubavi Omera i Ajke te drugih koje su mogle poslužiti za muzikološke analize i usporedbe.¹⁶

¹³ Lokaliteti: Ugljan – o. Ugljan, Tkon – Pašman, Radovin – Ravni Kotari, Tisno – Murter, Grohote – Šolta, Trogir, Nerežišća – Brač, Milna – Brač, Bol – Brač, Svirče – Hvar, Konavle.

¹⁴ Lokaliteti: Dobrinj – Krk, Pirovac, Šupe i Konjevrate – zaleđe Šibenika, Trogir, Kaštel Novi, Bobovišća – Brač, Sutivan – Brač.

¹⁵ Lokaliteti: Pakoštane, Murter, Prvić – Šepurina, Nerežišća – Brač, Stari Grad – Hvar, Vis, Konavle.

¹⁶ Notne transkripcije i muzikološke analize pripovjednih pjesama iz različitih pjesmarica u Dalmaciji i na Kvarneru mogu se pronaći u različitim znanstvenim publikacijama. (Bersa: 125-126, 291-292, 402-403; Bezić 1966: 49, 51; 1981: 46-47; 1968: 206; 1974-75: 304; 1990a: 190, 194-196; 1990b: 230-231; 1991a: 25, 26; 1991b: 55, 57, 58; Buble 1986: 198, 307-311; Furčić 1980: 89, 92, 97, 100, 117, 122, 125, 134, 232, 235, 243, 244, 342, 347; 1984: 110, 111, 114, 115, 131, 133, 174, 201-203, 299, 317, 348, 371, 428, 429, 443; 1988: 149-150, 152, 159-160, 162, 221, 224, 231-232, 234, 257, 263; Marić: 13, 15; Matetić Ronjgov: 407; Milin-Čurin 1993: 167-168; Rihtman 1959: 282; Rihtman-Šotrić 1974-75: 286, 288, 289, 297; Rihtman-Šotrić 1986: 90-91; Stepanov: 483-484, 494-497)

Pripovjedne pjesme u 20. i 21. stoljeću

U zaključnom poglavlju iznijet ću kratko razmatranje o tome kako je tekao proces iščezavanja pripovjednih pjesama iz živog folklora u 20. stoljeću i pokušat ću predvidjeti neke mogućnosti kako bi se on mogao razvijati u budućnosti. Određena „žilava“ opstojnost tog žanra u uvjetima njegova očitoga neprestanog slabljenja tijekom 20. stoljeća zbog velikih društvenih promjena začudila je Matiju Murka.¹⁷ Čini se da su pripovjedne pjesme bile veoma popularne u malogradskim sredinama u drugoj polovici 19. stoljeća. Suvremeno kazivanje iz Novoga Vinodolskog i zapisi sa Šipana, Brača i Hvara te iz Splita, Kaštela i Trogira upućuju na to da je u malim mjestima s urbanim načinom života taj žanr brže nestajao u odnosu na sela već prije Prvoga svjetskog rata.¹⁸ (Murko: 63, 101, 335, 341, 342, 375, 376, 523; Buble 1988: 42; Rihtman-Šotrić 1974-75: 255, 260, 261) Matija Murko naglasio je da „kao sve narodno i staro, nestaju i narodne epske pjesme zbog različitih privrednih, socijalnih, civilizacijskih i generacijskih razloga.“ Poslije Prvoga svjetskog rata, koji je donekle oživio junački duh i epiku, epske su pjesme u velikoj mjeri nestajale. Prema Murku, važan je razlog tome bila zasićenost ljudi ratovanjem. S druge strane, povlačenjem Turaka i nastankom modernih država nestali su hajduci, klasični epski junaci. Naglo prelaženje iz autarkičnoga ruralnog gospodarstva i patrijarhalne društvene organizacije u urbano industrijalizirano društvo donosilo je promjene u organiziranju slobodnog vremena i načinima zabave. Gospodarska je kriza također mijenjala tijek kulturnog života. Tako se sve manje vremena imalo za Kačića u Dalmaciji („gđe je više rada, manje gusala“). Seljaci su odbacivali staro i primali novo težeći „da se ide s modom“. (Murko: 343, 516-520) Ivo Furčić navodi da je uz stari način pjevanja početkom 20. stoljeća, a osobito nakon Prvoga svjetskog rata, snažno prodirao i novi, blizak današnjemu raširenome *dalmatinskom* dijatonskom stilu. Donosili su ga mornari, ribari, radnici i vojnici iz dalmatinskih gradova. (Furčić 1980: 74, 222; 1984: 48, 137-139, 212, 323 389, 446; 1988: 240, 360, 361) U Drugome svjetskom ratu epika je ponovno oživjela, što je Matija Murko veoma dobro uočio kad je 1944. pridodao voluminoznom tekstu iz tridesetih godina 20. stoljeća, kao zaključnu misao u knjizi, nekoliko rečenica o „partizanskoj epici“. (Murko: 527)

¹⁷ „I ja sam se dosta pesimistički izrazio o propadanju narodne epike na kraju svojih predavanja na pariškoj Sorboni, ali na osnovu svojih putovanja 1930. i 1931. došao sam do uvjerenja, da će se narodna epika dulje vremena održati, nego što sam pretpostavljao. Čitavo moje djelo pokazuje, da narodna epika doduše izumire ili da je već izumrla u gradovima i njihovoj okolici, u industrijskim krajevima, koji su lako pristupačni modernoj civilizaciji, ali da još živi među seoskim svijetom poglavito u planinskim krajevima i postaje konačno i kod Srba i kod Hrvata samo pučka umjetnost, koja je ipak sačuvala svoju stvaralačku snagu, tako da njezine pjesme mogu i danas biti bolje nego u knjigama.“ (Murko: 524)

¹⁸ Izvođači iz toga kvarnerskoga gradića smatraju da je „Veloga Kačića“ početkom 20. stoljeća imala svaka kuća i da se pjevanje iz Kačića počelo gubiti već u prvoj polovici 20. stoljeća. Posljednji aktivni izvođači pripovjednih pjesama umrli su u devedesetim godinama 20. stoljeća. Danas se pripovjedne pjesme izvode samo u sklopu karnevalskih svečanosti.

U selima su se najveće promjene događale od pedesetih i šezdesetih godina, kada je počelo masovno iseljavanje u gradove zbog pojačane industrijalizacije. Istodobno su u sela počeli još snažnije nego u međuratnom razdoblju prodirati mediji masovne komunikacije – radio, televizija i gramofon – pod čijim su utjecajima mlađi stanovnici počeli radikalno mijenjati glazbene ukuse i navike odbacujući starije žanrove i stilove te prihvaćajući nove, koji su dolazili iz gradskih središta. U tom je razdoblju većina mladih počela dugačke deseteračke pjesme smatrati primitivnima („zaostali-ma“) i monotonima („dosadnima“) premda je, prema Murku, tako bilo već između dva svjetska rata. Na taj je generacijski prijelom snažno djelovalo i moderno obrazovanje te odlasci u vojsku. (Murko: 65, 519, 521, 522) Vedrana Milin-Ćurin naglašava da su promjenama ukusa u usmenoknjiževnom pogledu uzroci „zastarjeli i ponekad posve otuđeni sadržaj pjesama“ te „vrlo opširno, sa mnogo detalja povezano, izlaganje teksta“, dok su nesukladnost s modernim glazbenim stilovima izražavali „jednoglasna, manje razvijena, struktura napjeva“ i „tonalni elementi starije građe“. (Milin-Ćurin 1993: 163) Glazbene značajke napjeva pripovjednih pjesama poput jednostavnih melodija, ustaljenih deseteračkih meloritamskih obrazaca i netemperiranih tonskih odnosa bitno se razlikuju od modernijih glazbenih stilova. To je utjecalo na činjenicu da pripadnici mlađih generacija tradicijske napjeve pripovjednih pjesama često smatraju „ružnima“.

Stariji ljubitelji pripovjednih pjesama obično su se zbog općeg potiskivanja i omalovažavanja tog žanra povlačili u intimne prostore i nastavljali pjevati takve pjesme samostalno za vlastiti užitek ili u užem krugu ljudi koji ih podržavaju i razumiju njihovu potrebu za takvom vrstom umjetničkog izražavanja. Ipak, tijekom vremena sve ih je manje prakticiralo takve izvedbe. Tako se dogodilo da danas sasvim rijetki izvođači aktivno pjevaju pripovjedne pjesme, poput sedamdesetogodišnjakâ Krste Matodina (1930.) iz Krčulja kraj Primoštena ili Josipa Kostovića (1932.) iz Vinišća kraj Trogira.¹⁹ Skupine njihovih susjeda, prijatelja i rođaka koji pripadaju istoj generaciji znadu zapjevati starinske pripovjedne pjesme u rijetkim svakodnevnim prigodama. Slične podatke za šire šibensko zaleđe navodi i Ivo Furčić. (Furčić 1984: 279; 1988: 266, 467)

Vedrana Milin-Ćurin naglašava da u suvremenim iznimnim izvedbenim situacijama, kad se u publici nađu mlađi ljudi i nepoznati slušatelji, stariji izvođači kao

¹⁹ Krste Matošin svakodnevno se odmara uz pjevanje Kačićevih stihova. Krste pjeva napamet ili čitajući iz *Pismarice*. Njegovi sumještani smatraju to netipičnim oblikom osobne zabave. U tom smislu on je iznio i svoje razmišljanje:

„To je meni ušlo u krv i to ja volin. Tako uvečer kad mi šune. A digod mi ne šune. Najvolin zapivati kad san umoran, dođen iz polja, bacin dvi pisme i onda bolje večeran. Naučija me pokojni čale, koji nije zna ni slova. I pokojna mati je znala puno pisama napamet.“

Nakon te izjave jedna je Krstina susjeda znakovito, s podsmijehom, dodala: „Dobro da te niko ne čuje.“ Josip Kostović i danas pjeva dijelove Kačićevih pjesama dok radi u vinogradu. Pogotovo pjeva kad sâm prenoći u vinogradu.

svojevrnsni znak prkosa iskazuju poštivanje i divljenje prema pripovjednim pjesmama, kao i dostojanstvo i ponos s obzirom na vlastitu izvedbu. (Milin-Ćurin 2002: 22) Takve se pojave danas obično događaju pri različitim slavljinama u krugu obitelji i uže lokalne zajednice, koja su neprekinuti nastavak starijih tradicija vezanih za običaje životnog i godišnjeg ciklusa u osuvremenjenim uvjetima. Izvedba pripovjednih pjesama tada dobiva specifičnu ritualnu dimenziju, koja može biti utvrđena običajnom praksom u starijim razdobljima, ali i u nedavnoj prošlosti. U situacijama svadbe, karnevala i sličnih događanja koja uključuju brojne obredne i običajne momente, pjevanjem pripovjedne pjesme izvođači i publika vrlo često nastoje izraziti povezanost s tradicijskim naslijeđem predaka te osobnu nostalgiju za prošlim vremenima, danima vlastite mladosti i slično. Izvedbe pripovjednih pjesama mogu biti uklopljene u prije utvrđene običajne prakse ili se mogu izvoditi neovisno o tradicijskom običaju u nekome novonastalom kontekstu.²⁰ Generacija ljudi rođenih u tridesetim i četrdesetim godinama 20. stoljeća posljednja će „dok bude mogla“ pjevati dugačke pripovjedne pjesme u „najizvornijem kontekstu“ – prigodom svakodnevnog i nedjeljnog opuštanja!²¹

Dugačke pripovjedne pjesme izvode se katkad i unutar javne prakse folkloru.²² (Ceribašić 2003: 14-22; 257-269) Tradicijska se glazba izvodi na pozornicama najčešće u sklopu programa kulturno-umjetničkih društava koja nastupaju na različitim lokalnim priredbama, smotrama i festivalima.²³ Pritom je vrlo očita teška prilagodba žanra pripovjednih pjesama koncertnom obliku izvođenja. Razlozi su različiti, ali prije svega su prisutne navedene negativne percepcije dugačkih deseteračkih pjesama kao „monotonih“, „arhaičnih“ i „primitivnih“. Scensko predstavljanje izvedbi Kačićevih stihova koje su sačuvane u glazbenom i plesnom folkloru 2004. zapravo je značilo stvaranje priredbi koje su isključivo predstavile žanr dugačkih pripovjednih pjesama. Takvo nešto bilo je rijetko unutar javne prakse folkloru u Hrvatskoj. Pripovjedne

²⁰ „... izvedba duge pripovjedne pjesme u slavljeničkom, raspojasanom pirkom ugodaju čini se neprimjerenom i neobičnom. Međutim, upravo to je slučaj da se poznatom i priznatom starijem pjevaču dade prilika za solistički nastup. On će tada iskoristiti priliku da otpjeva pjesmu o velikoj, možda tragičnoj ljubavi, o svetosti obitelji i sl. Također, duga pripovjedna pjesma sadržajno vezana za vjenčanje, prilika je da ju se tada i izvede. Naravno, duge pripovjedne pjesme lascivnog sadržaja uvijek su dobrodošle i svesrdno prihvaćene na piru.“ (Milin-Ćurin 2002: 32)

²¹ „... sumnje u budući život tih pjesama postoje već sada i to kod većeg broja kazivača. Mladi ih ne pjevaju, smatraju ih *nazadnima*. Neki smatraju da će se na pirovima i slavljinama tradicijska, domaća pjesma uvijek pjevati, a neki su sasvim malodušni: *svega imamo, ali ni'ko nije zadovoljan. Ni'ko ne piva više, ni'ko se ne veseli* (kazivačica, rođ. 1935.).“ (Milin-Ćurin 2002: 15)

²² Odnosno *folklorizmu*, kako se taj pojam definirao u nešto starijoj hrvatskoj etnološkoj literaturi. (Ceribašić 2003.: 257-269)

²³ „Ipak, prilikom prezentacije folklorne glazbe ovoga otoka, kroz nastupe kulturno-umjetničkih društava ili prilikom radio i televizijskih snimanja, primjeri pripovjednih pjesama, iako rijetko, znali su se naći na repertoaru i to samo u fragmentarnom obliku. U sasvim drukčijoj funkciji, a u svrhu ilustracije starije glazbene građe, primjeri nisu odražavali stvarni život ovoga oblika, niti su ulazili u potpuniji pregled ovakve građe.“ (Milin-Ćurin 1993: 159)

se pjesme uvrštavaju u programe većinom onda kada se nastoji prezentirati što veća raznolikost vokalnih tradicijskih žanrova i stilova te kada se želi iskazati osobito poštovanje prema tom segmentu naslijeđa predaka. U koncertnim je izvedbama zbog vremenskog ograničenja moguće donositi samo karakteristične odsječke pripovjednih pjesama, obično početak pjesme, ali i takva „sužena“ forma najčešće ne dobiva veliki pljesak od publike. Mnogo je atraktivnija forma za izvedbu na pozornici pjevanje pripovjednih pjesama uz ples. Stoga su pripovjedne pjesme, pa i Kačićeve, mogle postati redovitim dijelom programa kulturno-umjetničkih društava iz Sinja, Slavonškoga Kobaša, Lastova i Novoga Vinodolskog, u kojima postoji tradicija pjevanja ju-načkih pjesama uz ples.

Većina članova kulturno-umjetničkih društava srednje i mlađe dobi koji su sudjelovali u obilježavanju Kačićeve obljetnice iskazala je privrženost i divljenje žanru pripovjednih pjesama. Oni su takve pjesme slušali u već nestajućoj formi od svojih predaka i oživili su ih kao vlastitu baštinu uz djelomičnu pomoć folklorista i starijih izvođača u lokalnim zajednicama. Pritom su se ponekad morali poslužiti i notnim odnosno zvučnim zapisima. Na današnju životnost tog žanra snažno je utjecao društveni trend *revivala* (oživljavanja) tradicije koji je obilježio turbulentno ratno i poratno desetljeće devedesetih u Hrvatskoj. Taj *revival* traje sve do danas. Unutar njega guslarska tradicija kao nekad široko rašireni vokalno-instrumentalni žanr pronalazi nove puteve opstanka. Guslarski žanr lakše je održiv jer je obogaćen instrumentalnom pratnjom. U suvremenim globalizacijskim okolnostima, u kojima se u području glazbe ističu pokret *world music*, koji se dobrim dijelom inspirira različitim tradicijskim glazbama u svijetu, kao i različiti glazbeni etnopravci, zvuk gusala može pronaći svoje mjesto kao jedan od mnogobrojnih „egzotičnih“ etnozvukova. Čisto vokalni žanr pripovjednih pjesama uglavnom počiva na jednostavnim dijatonskim melodijama. Čini mi se da bi suvremenim etnotrendovima bio zanimljiviji odnosno „egzotičniji“ netemperirani zvuk rere ili „putničkog“ pjevanja od uobičajenih dijatonskih melodija pripovjednih pjesama izvođenih jednoglasno ili dvoglasno. Tako je, prema svemu sudeći, žanr pripovjednih pjesama zbog svoje specifične melopoetske strukture osuđen na neprestano nestajanje u budućnosti. Ipak, prigodom neke nove Kačićeve obljetnice mogli bismo se ponovno iznenaditi sačuvanim oblicima tradicijskog izvođenja stihova iz Kačića.

Literatura

- Bersa, Vladoje. 1944. *Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije)*, ur. Božidar Širola i Vladoje Dukat, Tiskara Milana Šufflaya, Zagreb
- Bezić, Jerko. 1962. „Pjevanje Kačićevih stihova na jadranskom području“, *Zadarska revija* 11/2., Zadar: 155-156
- Bezić, Jerko. 1966. „Odnosi starije i novije vokalne narodne muzike na zadarskom području“, *Narodna umjetnost* 4., Zagreb: 29-58

- Bezić, Jerko. 1967. – 68. „Muzički folklor Sinjske krajine“, *Narodna umjetnost* 5.-6., Zagreb: 175-271
- Bezić, Jerko. 1974. – 75. „Glazbeni svijet Bračana u predaji prve polovice 20. stoljeća“, *Narodna umjetnost* 11.-12., Zagreb: 301-316
- Bezić, Jerko. 1981. „Stilovi folklorne glazbe u Jugoslaviji“, *Zvuk* 3., Sarajevo: 33-50
- Bezić, Jerko. 1990a. „Dvoglasni napjevi epskih pripovjednih pjesama u sjevernoj Dalmaciji“, *Narodna umjetnost* 27., Zagreb: 189-197
- Bezić, Jerko. 1990b. „Folklorna glazba otoka Šolte“, u: *Otok Šolta*, monografija, ur. Miro M. Mihovilović et al., vlastita naklada, Zagreb: 229-241
- Bezić, Jerko. 1991. a. „Folklorna glazba otoka Šolte“, *Narodna umjetnost* 28., Zagreb: 9-48
- Bezić, Jerko. 1991b. „Vokalna i vokalno-instrumentalna folklorna glazba otoka Hvara“, *Zbornik radova 29. kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, Hvar 16 – 20. X. 1982.*, ur. T. Đurić, Hrvatsko društvo folklorista, Zagreb, 53-60
- Bonifačić-Rožin, Nikola. 1964. – 1965. „Svadbena dramatika u Dubrovačkom primorju“, *Narodna umjetnost* 3., Zagreb: 39-74
- Botica, Stipe. 2003. *Andrija Kačić Miošić*, Zbornik „Kačić“; Školska knjiga; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Buble, Nikola. 1986. *Vokalna folklorna glazba Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, II. svezak, Festival dalmatinskih klapa, Omiš
- Buble, Nikola. 1988. *Glazbena kultura stanovnika trogirске općine*, Muzej grada Trogira, Trogir
- Ceribašić, Naila. 2003. *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće: povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj*, Institut za etnologiju i folkloristiku (Biblioteka Nova etnografija), Zagreb
- Furčić, Ivo. 1980. *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja. I. Šibensko otočje / The folklore of the Šibenik area. The Šibenik islands*, Muzej grada Šibenika, Šibenik
- Furčić, Ivo. 1984. *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja. II. Mjesta uz obalu / The folklore of Šibenik district. Places Along The Coast*, Muzej grada Šibenika, Šibenik
- Furčić, Ivo. 1988. *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja. III Mjesta u šibenskom zaleđu / The folklore of Šibenik district. Settlements in The Hinterland*, Muzej grada Šibenika, Šibenik
- Ilić Oriovčanin, Luka. 1990. *Lovorike Gradiškoga narodnoga graničarskoga puka br. 8 opjevaju narodne pjesme / koje je sabrao i razjasnio Luka Ilić Oriovčanin*. Pretisak izdanja iz 1874., Hrvatska demokratska stranka et al., Nova Gradiška
- Ivančan, Ivan. 1967. *Narodni običaji korčulanskih kumpanija*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb
- Ivanišević, Frano. 1987. *Poljica. Narodni život i običaji*. Reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug, Split
- Jurišić, fra Karlo. 1983. „Fra Andrija Kačić Miošić (Brist, 1704. – Zaostrog, 1760.)“, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* [64. izdanje], Zbornik „Kačić“, Split: 11-31

- Kačić Miošić, fra Andrija. 1983. *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* [64. izdanje], Zbornik „Kačić“, Split
- Kuhač, Franjo Ksaver. 1880. *Južno-slovenske narodne popevke. III. Knjiga*, Tiskara i litografija C. Albrechta, Zagreb
- Lozica, Ivan. 1997. *Hrvatski karnevali*, Golden marketing, Zagreb
- Marić, Mirna. 2001. *Melodika urbane pučke pjesme. Dalmatinska tradicionalna klapska pjesma*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka
- Matetić Ronjgov, Ivan. 1990. *Zaspal Pave. Zbirka notnih zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja*, prir. Dušan Prašelj, Izdavački centar Rijeka; Kulturno-prosvjetno društvo „Ivan Matetić Ronjgov“, Rijeka
- Milin-Ćurin, Vedrana. 1993. „Pripovjedna pjesma na otoku Murteru“, *Bašćinski glasi* 2., Festival dalmatinskih klapa Omiš; Centar za kulturu d.o.o. Omiš, Omiš: 159-175
- Milin-Ćurin, Vedrana. 2002. *Pjevanje na otoku Murteru. Kontinuitet i promjene*, Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu, Split
- Murko, Matija. 1951. *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike. Putovanja u godinama 1930 – 1932., I. knjiga*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- Narodna pjesmarica. Izdala Matica Dalmatinska.* 1907. Šesto izdanje, Naklada Matice Dalmatinske, Zadar
- Perić-Polonijo, Tanja. 1996. *Tanahna galija. Antologija usmene lirike iz Dalmacije*, Književni krug, Split
- Perić-Polonijo, Tanja. 2002. „Otočne kazivačice usmenih pjesama“, *Život otočanke* (zbornik), ur. Jasenka Lulić Štorić, Narodni muzej, Zadar: 73-96
- Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme. Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II.* 1977. Narodna čitaonica, Novi Vinodolski
- Rihtman, Cvjetko. 1959. „Etnološko-folkloristička ispitivanja u Neumu i okolini. Muzička tradicija“, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, Etnologija, Nova serija, sv. 14., Sarajevo: 209-306
- Rihtman-Šotrić, Dunja. 1974. – 75. „Narodna tradicionalna muzika otoka Brača“, *Narodna umjetnost* 11.-12., Zagreb: 233-299
- Rihtman-Šotrić, Dunja. 1986. „Melopoetski oblici pjevanja Kačićevih pjesama na otoku Braču“, *Narodno stvaralaštvo – folklor* 25/1-4., Beograd: 87-92
- Sertić, Mira. 1971. „Pjevanje pripovjednih pjesama uz ples“, *Rad XV-og kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12 – 16. septembra 1968. godine*, Sarajevo: 135-138
- Stepanov, Stjepan. 1966. „Muzički folklor Konavala“, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku* 10/11. (1962. – 63.), Dubrovnik: 461-549
- Zečević, Divna. 1978. *Pučka književnost. Knjiga 1. Povijest hrvatske književnosti*, Liber – Mladost, Zagreb

Zusammenfassung

Bewahrte Formen der Darbietung von Gedichten aus dem Opus von Kačić Miošić

Der Verfasser dieses Beitrags war Teilnehmer eines Projektes, das im Rahmen der 38. Internationalen Folkloreschau 2004 in Zagreb stattfand und bei dem überlieferte Formen traditioneller Musik sowie alte, nach Gedichtvorlagen von Kačić Miošić entstandene Tänze dargeboten wurden. In Gesprächen mit den Darbietern wollte er herausfinden, in welchem Umfang und in welchen Formen die dichterischen Werke von Kačić Miošić in verschiedenen Teilen des Landes im 20. Jahrhundert gegenwärtig waren und warum ihre Beliebtheit so jäh endete. Diese Frage ist größtenteils schon von Matija Murko beantwortet worden, der in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts Forschungen über die südslawische Epik betrieb und dabei bestimmte Trends zu einer allgemeinen gesellschaftlichen Modernisierung entdeckte, die das allmähliche Verschwinden von Erzähliedern hervorgerufen haben. Der zeitliche Abstand zwischen Murkos Forschungen und dem Jahr 2004, in dem sich der Geburtstag von Kačić Miošić zum 300. Mal jährte, beträgt mehr als 70 Jahre. Erzählieder werden heute überwiegend von älteren Vortragenden oder Gruppen und nur zu seltenen Anlässen dargeboten. Der starke Aufschwung von Industrialisierung und Urbanisierung in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts hatte zur Folge, dass das Genre des Erzähliedes in der zeitgenössischen mündlich vorgetragenen literarischen sowie in der musikalischen Folklore nur in Spuren gegenwärtig ist. Unter Rückgriff auf veröffentlichte wissenschaftliche Studien analysiert der Verfasser Veränderungen, zu denen es innerhalb verschiedener literarischer Gattungen sowie in der Darbietung von Erzähliedern gekommen ist. Die Rezeption von Kačićs Gedichten wird im Kontext ihrer Übernahme aus verschiedenen Liedersammlungen, anderen Druckwerken sowie aus von Hand geführten Liederheften bewertet. Die beiden Weltkriege und der wenige Jahre zurückliegende Verteidigungskrieg gegen die serbische Aggression haben in den relativ kurzen Zeitspannen der Kriegs- und Nachkriegsjahre zu einer Wiederbelebung von Epik und Erzähliedern überhaupt beigetragen. Ihr langfristiger Fortbestand innerhalb der lebendigen Folklore ist in hohem Maße zu bezweifeln, da diese Textformen eine spezifische melopoetische Struktur besitzen, die mit den zeitgenössischen musikalischen Trends sehr schwer zu vereinbaren ist.

VII.
KAČIĆ U FILATELIJI

